

---

recursos web
per a la igualtat
i la convivència

**ORIENTACIONS EN SITUACIONS
D'ASSETJAMENT ESCOLAR:
ESPECIFICACIONS EN CAS
D'ASSETJAMENT PER DISCAPACITAT
O DIVERSITAT FUNCIONAL**

ORIENTACIONS EN SITUACIONS D'ASSETJAMENT ESCOLAR: ESPECIFICACIONS EN CAS D'ASSETJAMENT PER DISCAPACITAT O DIVERSITAT FUNCIONAL

1. JUSTIFICACIÓ

El 13 de desembre de 2006, l'Assemblea de les Nacions Unides va aprovar la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat, ratificada per Espanya posteriorment i en vigor des del 3 de maig de 2008. A partir d'aquest moment, l'administració espanyola es compromet a elaborar i posar en pràctica polítiques, lleis i mesures administratives per assegurar els drets reconeguts en la convenció i abolir les lleis, reglaments, costums i pràctiques que constitueixen discriminació, així mateix han de combatre els estereotips i prejudicis i promoure la consciència de les capacitats d'aquestes persones.

Les Nacions Unides assenyalen que, "la ignorància és en gran part responsable de l'estigmatització i la discriminació que pateixen les persones amb discapacitat". És un fet que els xiquets i les xiquetes amb discapacitat tenen quatre vegades més possibilitats de ser víctimes d'actes violents, la qual cosa els converteix en vulnerables. El desconeixement generalitzat de la nostra societat sobre les característiques i necessitats específiques del col·lectiu de persones amb discapacitat fa a aquestes ser especialment vulnerables.

En l'informe de la UNESCO¹ *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*, sobre la violència i l'assetjament escolar presentat en el Fòrum Mundial de l'Educació a Londres en 2019, es destaca que un de cada tres estudiants (32%) ha sigut intimidat pels seus companys a l'escola almenys una vegada en l'últim mes i que els xiquets i les xiquetes percebuts diferents són més propensos a patir intimidacions.

En aquest informe es constata que en quasi la meitat dels 71 països i territoris estudiats, la intimidació ha disminuït i en una proporció similar de països també ha vist una disminució en les baralles o atacs físics. Destaquen que aquesta situació es produeix als països que tenen en comú una sèrie de factors d'èxit, en particular l'objectiu de promoure un clima escolar d'aula segur i positiu, sistemes eficaços de denúncia i seguiment de la violència i l'assetjament escolars, programes i intervencions basats en dades empíriques, formació i suport als/les docents, suport i orientació de l'alumnat afectat, apoderament i participació de l'estudiantat, etc.

A través d'aquest document es pretén visibilitzar i donar resposta i donar resposta als casos d'assetjament escolar que estiguen motivats per fòbia a les persones amb discapacitat o diversitat funcional.

Volem partir de la base que la millor manera i més eficaç de la lluita contra l'assetjament a les persones amb discapacitat és una escola inclusiva i uns adequats programes de prevenció, ja que les comunitats amb un compromís més fort d'igualtat registren nivells més baixos d'agressions directes. És fonamental que el sistema educatiu promoga valors de col·laboració i cooperació, amb propostes creatives, mitjançant un treball actiu per al desenvolupament d'una cultura escolar positiva a les escoles.

No obstant això, quan l'anterior no existeix, entenem que s'ha d'actuar amb la contundència, determinació i la sensibilitat que el cas requerisca.

1 UNESCO (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying* Informe de la UNESCO sobre l'evolució de la violència i l'assetjament escolar fet públic en el Fòrum Mundial d'Educació el 22 de gener de 2019. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483>
Recuperat el 5/09/2019

La nostra societat sempre ha tingut una visió esbiaixada dels qui tenen una discapacitat, arribant a pensar en ells de forma inapropiada i discriminatòria, fins i tot com a persones asexuals, no capaces de ser integrats en el món escolar, laboral i social. Tot això ha portat a una cultura d'*apartheid* cap ells/es i una resposta negativa, excloent i agressiva cap a la seua integració, que ha suposat que les agressions per disfòbia siguem la tercera causa de delictes d'odi arribant a augmentar amb més rapidesa que altres causes (informe RAXEN 2017). De fet, freqüents i múltiples estudis estableixen que les persones amb discapacitat tenen de dues a tres vegades més possibilitats de ser assetjades que els seus iguals, fins i tot fins a deu vegades més segons el tipus de discapacitat.

Per a donar resposta a tot l'alumnat, i en concret a l'alumnat amb discapacitat els protocols d'igualtat i convivència han d'ajustar-se i desenvolupar algunes orientacions específiques, exhaustives en algunes de les seues fases; detecció, entrevistes amb les ajudes necessàries, intervencions personalitzades, de xicotet i de gran grup. En definitiva, actuacions i propostes dirigides a tota la comunitat educativa, personal docent i no docent, alumnat i famílies.

Al llarg del desenvolupament personal del nostre alumnat i dins del seu propi desenvolupament, sorgeix i senten la necessitat de relacionar-se amb aquells/es amb els/les que s'identifiquen com a iguals. És llavors quan els/les xics/ques amb discapacitat poden quedar-se fora, exclosos/es.

Segons la pròpia evolutiva, tant en l'àmbit cognitiu com emocional, el xiquet/la xiqueta en edat infantil és inclusiu/va per excel·lència. L'egocentrisme social d'aquesta etapa no es veu envaït per les necessitats dels altres i es deixen guiar. Si el professorat és inclusiu/a, l'alumnat també ho és.

L'etapa primària ofereix formes per a facilitar la inclusió, atenent a tots/totes amb equitat, sensibilitzant cap a la comprensió de les diferències, treballant en equip amb la metodologia i mitjans tècnics necessaris, els xiquets/es en general accepten als seus companys/es amb diversitat funcional.

És en el canvi a l'etapa secundària on poden aparèixer les situacions de major exclusió, per això és quan s'ha de treballar una transició específica. Aquest acompanyament ha d'assegurar un itinerari educatiu en el qual tots/es els/les alumnes es formen com a persones que accepten, convisquen i incloguen la diversitat evitant l'exclusió i l'abandó escolar de l'alumnat més vulnerable, com pot ser l'alumnat que presenta una discapacitat.

En les etapes postobligatòries, tant en la formació professional i en el batxillerat, com en la universitat, ha de garantir-se que es generen espais formatius que siguem inclusius per a formar adequadament a la futura ciutadania i persones professionals.

En general, en tots els estudis, s'hauria de garantir la presència de continguts relacionats amb la diversitat funcional i amb l'accessibilitat universal.

Així mateix, és necessari treballar el tema de la igualtat i la convivència amb tota la comunitat educativa, especialment amb les famílies. Aquest treball d'informació i sensibilització ajudaria a evitar situacions d'assetjament.

Si no es treballa de forma específica, pot convertir-se en un reforçador de situacions d'assetjament des de l'àmbit familiar. El coneixement de la discapacitat provoca confiança, facilita les relacions, afavoreix la convivència, la comunicació i l'ajuda mútua.

Cal insistir en el llenguatge inclusiu i no discriminatori. Així, expressions que formen part del nostre vocabulari habitual i que poden ser vexatòries com *eres ximple*, *serà subnormal*, etc. i que, pots ser utilitzades com a insults genèrics, són tremendament lesives per a les persones amb diversitat funcional i per a les seues famílies.

Tampoc oblidem les seqüeles invisibles de certes discapacitats, que afecten les persones, a vegades poden ser confoses amb falta d'implicació o amb certes actituds d'alteració de la conducta que poden portar a pensar en un mal comportament o dificultats d'expressió que no els permet contar el què està passant o situacions de fragilitat emocional que poden portar a pensar que ploren per tot i a vegades arribar a la conclusió que no es relacionen. Totes aquestes especificitats no solament augmenten el risc de patir assetjament sinó que també poden distorsionar els símptomes i dificultar la detecció d'una situació d'assetjament.

Els estudis també parlen que als/les espectadors/es d'aquests casos d'assetjament els resulta fàcil romandre impassibles, a causa dels prejudicis formats sobre les persones amb discapacitat. També destaquen que els/les assetjadors/es creixen i es desenvolupen pensant que és senzill i no té cost l'assetjar a un/a xiquet/xiqueta amb discapacitat, i aquestes actuacions normalment els porten a incrementar el fracàs personal i social en el seu futur immediat.

El paper de les persones espectadores és fonamental. Són aquelles persones que no participen en les intimidacions i generalment no prenen la iniciativa, però que estan presents. Aquestes persones poden reforçar el procés d'assetjament amb el seu silenci o per contra poden intervindre i formar part de la solució i eradicació de la situació d'assetjament.

Un altre element fonamental és el format pels/per les professionals dels centres educatius, que han d'intervindre de forma sistemàtica i a través dels procediments establits, per a proporcionar confiança, suport i acompanyament a l'alumnat i a les famílies.

La conseqüència més habitual de no detectar els símptomes d'un cas d'assetjament és que la persona assetjada acabe en un aïllament que, no solament no és comprés, sinó que moltes vegades no s'ha visibilitzat i per tant, tampoc s'ha intervingut. En l'àmbit escolar pot tindre com a conseqüència final l'aparició de dificultats d'aprenentatge, alteracions emocionals i fins i tot abandó de l'escolarització. Per tot això és de vital importància la implicació del professorat, del mateix alumnat i en definitiva de tota la comunitat educativa.

Amb aquestes orientacions volem sensibilitzar a la comunitat educativa i als/les professionals de l'educació per a orientar l'aplicació del protocol d'assetjament escolar i ciberassetjament, quan l'alumnat implicat presenta discapacitat o diversitat funcional i així, assegurar l'acompanyament i la intervenció específica que aquestes situacions requereixen en algunes de les fases del protocol desenvolupat en l'annex I de l'Ordre 62/2014, del 28 de juliol. Aquest document s'ha realitzat gràcies a la col·laboració del CERMI_CV *Comité espanyol de representants de les persones amb discapacitat de la Comunitat Valenciana*.

Al llarg d'aquest document ens referirem a persones amb discapacitat o diversitat funcional com a persones amb discapacitat.

2. DEFINICIONS

Segons el Reial decret legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seua inclusió social² i l'Ordre 62/2014, es defineixen els següents termes:

a) Persones amb discapacitat o diversitat funcional³: aquelles que per la seua diversitat física, mental, intel·lectual, cognitiva o sensorial, previsiblement de caràcter permanent, en la interacció amb diverses

2 Real Decret Legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel que s'aprova el Text Refós de la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seua inclusió social.

3 Terminologia semàntica, que la llei 9/2018, de 24 d'abril, sobre l'estatut de les persones amb discapacitat, perquè siga utilitzada amb normalitat atinent a la creixent sensibilitat social.

barreres, puguen impedir la seua participació plena i efectiva en la societat en igualtat de condicions amb els/les altres.

b) Discriminació directa: és la situació en què es troba una persona amb discapacitat quan és tractada de manera menys favorable que una altra en situació anàloga per motiu de o per raó de la seua discapacitat.

c) Discriminació indirecta: existeix quan una disposició legal o reglamentària, una clàusula convencional o contractual, un pacte individual, una decisió unilateral o un criteri o pràctica, o bé un entorn, producte o servei, aparentment neutres, puguen ocasionar un desavantatge particular a una persona respecte d'altres per motiu de o per raó de discapacitat, sempre que objectivament no responguen a una finalitat legítima i que els mitjans per a la consecució d'aquesta finalitat no siguen adequats i necessaris.

d) Discriminació per associació: existeix quan una persona o grup en què s'integra és objecte d'un tracte discriminatori a causa de la seua relació amb una altra per motiu o per raó de discapacitat.

e) Assetjament escolar⁴: L'assetjament escolar és entès com el maltractament psicològic, verbal o físic patit per un alumne o alumna en l'àmbit escolar, derivat de factors personals (físics, psicològics, d'orientació i/o identitat sexual) o col·lectius (factors ètnics, grup social, religió), de forma reiterada i al llarg d'un període de temps determinat.

L'assetjament escolar pot adoptar diferents manifestacions: l'exclusió i marginació social, l'agressió verbal, les vexacions i humiliacions, l'agressió física indirecta o directa, la intimidació, les amenaces i/o el xantatge, entre altres.

Característiques de l'assetjament escolar:

- Existeix intencionalitat. S'expressa en una acció agressiva que genera en la víctima l'expectativa de ser blanc de futurs atacs.
- Reiteració. Es repeteix en el temps. L'agressió produïda no constitueix un fet aïllat i la víctima la pateix de forma continuada.
- Existeix desequilibri de poder. Es produeix una desigualtat de poder físic, psicològic o social, que genera un desequilibri de forces en les relacions interpersonals.
- Es produeix indefensió i personalització: l'objectiu del maltractament sol ser un/a sol/a alumne/a, que és col·locat/da d'aquesta manera en una situació d'indefensió.
- Amb freqüència pot tindre un component col·lectiu o grupal. En la majoria de situacions, no existeix un/a sol/a agressor/a, sinó varis.
- Normalment, apareixen observadors/es passius/ves. Les situacions d'assetjament, usualment, són conegudes per terceres persones que no contribueixen prou perquè cesse l'agressió.
- Aquesta situació d'invisibilitat sol passar desapercebuda moltes vegades per a les persones adultes.

És important no confondre aquest fenomen amb agressions esporàdiques entre l'alumnat i que seran ateses aplicant les mesures educatives que el centre tinga establides en el seu Pla de Convivència i en el Reglament de Règim Intern.

f) Ciberassetjament. Dins dels diferents tipus d'assetjament i les seues manifestacions, recentment, els/les experts/es han anat elaborant un nou concepte d'assetjament, el que es val de mitjans electrònics i que rep el nom de ciberassetjament. Aquesta conducta es defineix com a assetjament entre iguals al voltant de les tecnologies de la informació i de la comunicació, d'ara en avant TICS, i inclou actuacions de xantatge, vexacions i insults entre alumnes. Suposa difusió d'informació lesiva o difamatòria en format electrònic. El ciberassetjament és un fenomen de gran rellevància per la seua prevalença, la gravetat de les seues conseqüències i les dificultats que presenta per a la seua prevenció i abordatge.

Característiques del ciberassetjament:

- Agressió repetida i duradora en el temps.
- Intenció de causar mal: no sempre es dona en els primers estadis del procés.

4 Ordre 62/2014, de 28 de julio

- Sol existir contacte o relació prèvia en el món físic.
- Pot estar lligat o no a situacions d'assetjament en la vida real.
- Usar mitjans TIC: sms, e-mail, telèfons mòbils, xarxes socials, blogs, fòrums, sales de xats.

3. CAUSES DE SITUACIONS D'ASSETJAMENT ESCOLAR PER DISCAPACITAT

No és possible determinar una única causa d'assetjament, però el component grupal de l'assetjament provoca que la falta de suport social, siga un dels factors de risc principals per a ser víctima d'assetjament.

L'alumnat amb discapacitat forma part d'un grup comunament més vulnerable a ser assetjat. És considerat, per les persones assetjadores, "víctima fàcil", ja que no compleixen sempre amb els paràmetres que exigeix la societat. Les víctimes d'assetjament escolar solen ser persones que per alguna característica personal es diferencien de la resta. L'alumnat a vegades no comprén què significa tindre una discapacitat i, lamentablement, la discapacitat acaba sent motiu d'assetjament escolar.

La discapacitat és un factor de risc per a la victimització, però no és la causa.

Cal parlar de situació de vulnerabilitat, per les característiques en la comunicació, les relacions interpersonals que estableixen, la peculiaritat de la conducta, les diferències sensorials o de coordinació i físiques o altres factors.

Les característiques del context sí que determinen l'assetjament: el clima de convivència, les estructures de suport, el treball en valors, la promoció de les relacions, la política escolar contra l'assetjament, la cohesió de l'aula, etc.

Algunes raons per les quals les persones amb discapacitat pateixen majors taxes de violència i assetjament:

- El desconeixement específic de la discapacitat per part de l'alumnat, les famílies i els professionals.
- Les dificultats de comunicació, tant en l'expressió com en la percepció, són una barrera a l'hora de detectar les situacions d'assetjament, fins i tot poden augmentar o sobredimensionar les conseqüències habituals del *bullying*.
- La necessitat de suports i ajudes específiques per a realitzar determinades activitats, augmenta la seua vulnerabilitat a l'atenció personal invasiva i als abusos.
- Algunes persones amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament i dificultats per a la comprensió de la informació o de comunicació, poden ser objecte de falta d'atenció, incredulitat o falta de comprensió quan es queixen dels abusos.
- Es considera equivocadament que les persones amb discapacitat són éssers no sexuals, que no comprenen els seus propis cossos, que no tenen un desenvolupament afectiu-sexual com els altres i per això, poden ser més susceptibles d'abusos.
- En algunes situacions, menysprear es converteix en exclusió, aquesta és una de les pitjors formes d'assetjament.
- A vegades, tindre un familiar amb discapacitat pot arribar a ser causa d'assetjament escolar.

Les dificultats escolars són importants, però no sempre es tenen en compte les necessitats de les persones amb discapacitat. L'escola ha d'oferir una educació inclusiva real.

Els centres educatius han de ser completament accessibles perquè l'alumnat amb discapacitat puga assistir, participar i aprofitar el seu procés formatiu amb normalitat.

Un dels majors reptes en l'àmbit educatiu és l'ús d'un llenguatge inclusiu, respectuós amb les diferències, que eradique la violència verbal, els qualificatius i estereotips sobre la discapacitat. Hi ha frases molt

normalitzades en el nostre llenguatge col·loquial, que no per això han de ser acceptades com “*serà ximple*”, “*serà subnormal*”. Hi ha algunes manifestacions que no s'haurien de tolerar en els àmbits educatius, socials i familiars, ja que es poden convertir en causes d'exclusió i assetjament.

El professorat ha d'estar convenientment preparat per a atendre les necessitats, demandes i expectatives d'aquest alumnat. L'equip de professionals és el primer que ha de comprendre les possibilitats educatives d'aprenentatge i de participació que té l'alumnat amb discapacitat, el canvi metodològic que suposa i l'oportunitat de treballar en col·laboració amb altres professionals, utilitzant ajudes tècniques específiques. Cal tractar de bandejar les idees i manifestacions que facen referència a la falta de preparació del professorat, a l'augment de treball i tractar de buscar solucions i pensar en les ajudes i recursos que necessitem. Tots/es els/les professionals que intervenen hauran de ser actius en la cerca d'estratègies i recursos que promoguen una educació inclusiva.

En els centres escolars ha de reflexionar-se amb el grup i evitar que es manifesten i verbalitzen entre l'alumnat i les seues famílies, idees sobre la facilitat per a aprovar, l'ajuda en el treball o les seues limitacions, en comptes d'explicar-los i fer-los veure les seues potencialitats i les ajudes que necessita, tal com en altres situacions de la vida les necessitem totes les persones.

4. QUÈ POT FER LA COMUNITAT EDUCATIVA?

Per a evitar l'assetjament escolar, i concretament l'assetjament escolar a xiquetes i xiquets amb discapacitat, cal dotar a la comunitat educativa d'eines que els facen comprendre que la diversitat és part de la vida i aportar-los mecanismes que augmenten els seus valors personals. L'alumnat ha de recuperar o reconèixer la mateixa identitat i elevar la seua autoestima, des de l'individual al col·lectiu.

Una bona proposta són els programes de sensibilització, formació i coneixement de les discapacitats, a través de totes les matèries dirigides al desenvolupament i aprenentatge de totes les competències.

S'ha de formar a l'alumnat en la diversitat, educar en els diferents tipus de discapacitat i en la manera d'interactuar entre iguals, d'aquesta forma podem previndre l'assetjament escolar, ja que el desconeixement pot produir rebuig.

El moviment associatiu de les persones amb discapacitat conforma un important recurs que ha d'utilitzar-se en col·laboració amb la comunitat educativa, les associacions poden oferir informació, orientació i recursos especialitzats que ajudaran a evitar el desconeixement sobre la discapacitat. El centre educatiu inclúsiu establirà les coordinacions necessàries per al desenvolupament dels plans d'actuació.

A les aules s'ha de promoure un bon ambient i per a això cal comprendre la importància de les converses docent-alumnat, família-alumnat, també de l'alumnat entre si. Les tertúlies dialògiques poden ser un dels mètodes que porten a la comprensió i a les propostes actives de canvis en l'atenció i l'organització per i per a la diversitat.

La diversitat que radica en l'ésser humà com a valor, ha d'estendre's. És important que es generen de manera natural i amb intencionalitat educativa converses eficaces i efectives.

En el centre educatiu cal oferir oportunitats perquè el diàleg siga el generador de la cultura d'inclusió.

Els

centres educatius inclouran, en el projecte educatiu de centre i en els plans d'igualtat i convivència, les bases per a una real inclusió de tot l'alumnat i més específicament de les persones amb discapacitat. Per a això, incorporaran mesures específiques d'inclusió i sociabilitat tenint en compte als/les alumnes amb discapacitat escolaritzats/des.

Els centres educatius poden realitzar diferents accions que els preparen per a acollir, acompanyar i donar resposta a l'alumnat amb discapacitat i a les seues famílies. Així, proposem algunes accions:

- Conèixer, al costat de les entitats i associacions de l'entorn, el mapa de recursos de la zona per a atendre les persones amb discapacitat.
- Comptar amb la veu del nostre alumnat amb discapacitat i amb la de les seues famílies, per a iniciar qualsevol actuació de sensibilització en el centre i en els grups.
- Promoure el treball en equip, guiat pels/per les professionals especialitzats/des, mestres/es d'educació especial de pedagogia terapèutica i d'audició i llenguatge, professors/es d'orientació educativa, educadors/es d'educació especial, etc.
- Preparar accions de sensibilització dirigides a formar a tota la comunitat educativa per a atendre, acompanyar i acollir a les persones amb discapacitat.
- Formar als/les professionals que treballen en els centres educatius en el coneixement de les diversitats funcionals de l'alumnat del seu centre, perquè puguin transformar els contextos desenvolupant mesures per a la inclusió que garantisquen l'accés, l'aprenentatge i la plena participació.
- Fer dels patis entorns segurs i participatius.
- Reforçar l'actuació positiva del professorat.
- Promoure'ls valors, la sensibilització i la comprensió de les persones amb discapacitat, entre l'alumnat i les seues famílies.
- Treballar amb l'alumnat amb discapacitat i amb el grup com afrontar el conflicte entre companys/es de manera constructiva.
- Abordar l'assetjament escolar en la classe.
- Parlar de l'assetjament escolar amb les persones amb discapacitat.
- Introduir en les diverses àrees, matèries, àmbits i mòduls, de les diferents etapes educatives, continguts relatius a l'àmbit de la diversitat funcional i de l'accessibilitat universal.
- Realitzar l'acompanyament personalitzat, de l'alumnat amb discapacitat, per a desenvolupar implicació, autoestima i confiança en les seues pròpies possibilitats a través de les estructures de tutoria entre iguals o tutoria personalitzada. Per a això comptarem amb tots els recursos disponibles.
- Dissenyar programes d'orientació acadèmica i professional i de transició a la vida activa per a l'alumnat amb discapacitat
- Mostrar i garantir experiències positives d'èxit que animen a tots/es a continuar treballant per i per a la inclusió educativa.
- Participar en projectes que propicien intercanvis d'experiències d'èxit entre centres, també amb altres entitats i associacions.
- Fer visible a tota la comunitat, que davant una situació d'assetjament es realitza una actuació immediata i ràpida, que seguim un procés planificat i que ho fem sempre.
- Visibilitzar als equips de professionals, entre els quals es troba la persona coordinadora d'igualtat i convivència, que actuen. Tots hem de saber on estan i on anar com sol·licitar ajuda.

En la pàgina [web de recursos per a la igualtat i la convivència](#), de la Conselleria d'Educació es presenten un conjunt d'estratègies a utilitzar en l'aplicació del protocol d'assetjament escolar, que si bé es poden aplicar en totes les situacions, ens ajudarem d'elles quan es presente assetjament amb l'alumnat amb discapacitat.

Per a l'observació, detecció i la prevenció de situacions d'assetjament, des del primer moment, podem ajudar-nos i aplicar: el programa *Socioescola*, la pàgina [ciberconvivència](#) i el [model dialògic per a la convivència](#). També les accions d'ajuda entre iguals: *pigmalió*, *observadors*, *cibertutors* i [els equips de mediació escolar](#), les propostes de *mindfulness* per a aprendre a conèixer i gestionar les nostres emocions i sentiments.

En les primeres actuacions i mesures d'urgència ens ajuda a iniciar la nostra intervenció mitjançant l'aplicació d'estratègies i orientacions específiques de resolució de conflictes, a través de la mediació escolar, els cercles de suport i les pràctiques restauratives.

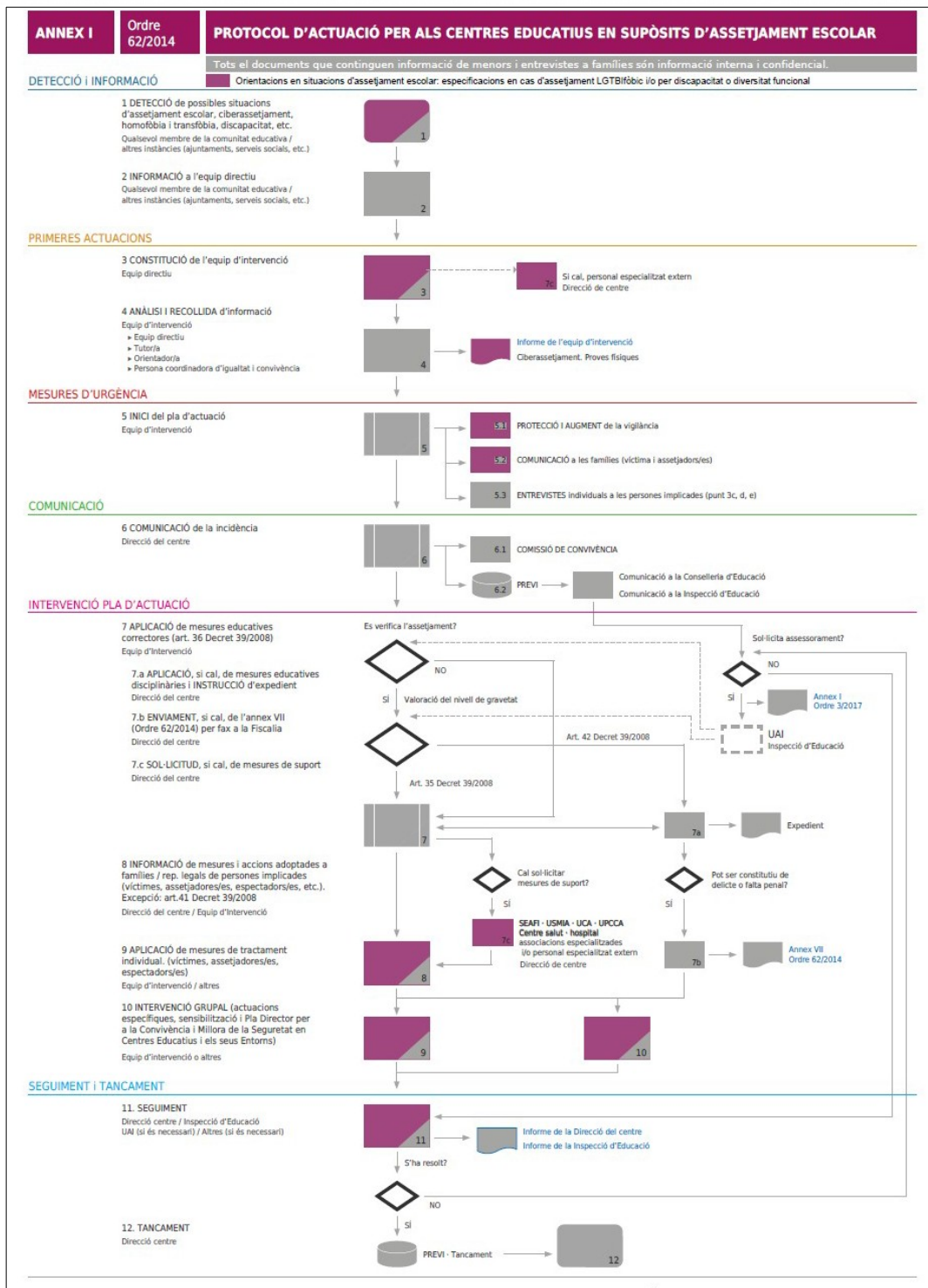
En la intervenció hem de realitzar actuacions específiques de protecció i de restauració davant una situació d'assetjament reconeguda aplicant mètodes específics com són el mètode de la [no inculpació o el Pikas de responsabilitat compartida](#), que ens facilita l'actuació amb l'alumnat presumptament agressor, la víctima i els/les espectadors/es, sense exposar a les víctimes.

L'aplicació del protocol d'assetjament per discapacitat requereix, com ja hem indicat, de sensibilització i formació en discapacitat de tots els/les professionals que treballen en els centres educatius. Per a això és imprescindible comptar amb el suport dels serveis especialitzats d'orientació, amb el personal especialitzat de suport docent i no docent i en els casos que es determine, del personal especialitzat extern.

5. ORIENTACIONS PER A L'APLICACIÓ DEL PROTOCOL

D'ASSETJAMENT PER DISCAPACITAT

En les orientacions per a previndre i intervindre en situacions d'assetjament per discapacitat en els centres educatius, el protocol a aplicar és el que desenvolupa la Comunitat Valenciana en l'annex I de l'Ordre 62/2014, del 28 de juliol. **Assetjament escolar i ciberassetjament.**

DETECCIÓ I COMUNICACIÓ

Quan en el nostre centre estiga escolaritzat alumnat amb discapacitat, posarem en marxa totes les actuacions de protecció que considerem. Per a això analitzarem els diferents contextos del centre i del grup.

Realitzarem l'observació de qualsevol indicador de possible exclusió, rebuig, abús, insult, superioritat. També valorarem la possible situació de sobreprotecció familiar, professional o del seu grup. La detecció és la fase més important i on cal augmentar l'observació i ampliar la mirada en les situacions d'assetjament per discapacitat. Hem de tindre en compte que hi ha característiques que fan a l'alumnat amb discapacitat més procliu a ser percebuts com a preses més fàcils: a simple vista les alteracions físiques són les més evidents, però les més susceptibles d'augmentar les probabilitats de patir assetjament són les alteracions que no es veuen, les anomenades seqüeles invisibles; dificultat en la comunicació i l'aprenentatge, la baixa autoestima, l'apatia, les dificultats per a prendre decisions, la rigidesa, així com la impulsivitat i la desinhibició. Els/les agressors/es perceben en els/les menors amb discapacitat una major vulnerabilitat i menor capacitat per a denunciar i informar de l'abús, així com una facilitat afegida en el fet que no solen ser cregudes les seues declaracions sobre aquest tema. (Berástegui, Gómez-Bengochea, 2006).

L'especificitat de les persones amb discapacitat escolaritzades en el centre educatiu, farà que reforcem l'observació, vigilància i acompanyament de forma planificada i rutinària. Observarem amb atenció les relacions i situacions que es produeixen en les entrades i eixides, els banys, els patis, el menjador o en el transport, amb la finalitat de poder detectar qualsevol indicador d'assetjament.

També tindrem en compte aquestes observacions amb alumnat que no presenta discapacitat però té un familiar que sí que la té. Aquesta situació pot ser una causa d'assetjament i s'hauran de tindre en compte aquestes observacions.

Davant una situació en la qual puga haver-hi un presumpte assetjament, aplicarem el protocol de l'annex I de l'Ordre 62/2014 i aquest procediment ens ajudarà a confirmar o descartar la situació d'assetjament. No hem de confondre mai assetjament amb conflicte.

En la identificació de les situacions d'assetjament i especialment, on la víctima presenta una discapacitat, cal tindre en compte:

- L'error bàsic d'atribució. Es considera que la víctima, per les característiques que presenta, provoca l'assetjament i és mereixedora d'aquest maltractament, es considera una víctima provocadora. S'ha d'evitar revictimitzar a l'alumnat i a la seua família.
- *Mat crime*⁵, refereix a la gent que explota la vulnerabilitat d'uns altres fent-se passar pels seus amics per a aprofitar-se d'ells.
- Factor clau és el context, el centre i l'aula, en el qual està immers i amb el qual interactua constantment. Unes de les principals condicions de risc són: l'aïllament, la indefensió, el fet de ser percebut diferent.

Amb l'inici de l'aplicació del protocol reforcem el coneixement de la situació a totes les parts implicades i les capacitem per a tindre una visió global i encertada que permeta aplicar mesures per a aconseguir una solució ràpida, eficaç i definitiva a la situació que s'haja produït. Ens permet conèixer si hi ha intencionalitat, reiteració de situacions de maltractament en el temps, desequilibri de poder i l'existència del grup amb persones espectadores passives, actives, defensores o agressores.

---

⁵ Hughes, Clare (2007). Protección de niños y jóvenes con autismo contra la violencia y el abuso. Proyecto Europeo Speak Up. Recuperat el 6/09/2019 de <http://www.autismoburgos.es/download/prevencion-y-reduccion-de-conductas-disruptivas-en-ninos-y-jovenes-en-el-espectro-del-autismo/>

Una de les vies de comunicació més importants són les famílies de l'alumnat amb discapacitat, el professorat, professionals de l'educació, alumnat, altres persones de l'entorn o de la comunitat educativa.

En el moment de la detecció i la comunicació de la situació a l'equip directiu el més important, les nostres actituds inicials i la rapidesa en aquestes actuacions dependrà l'èxit de tota la intervenció:

— Hem d'escoltar i acceptar la informació, donant confiança als/les interlocutors/es, assegurant que s'analitzarà el què ha passat.

— Explicarem totes i cadascuna de les actuacions que realitzarem.

Ens centrarem sempre a atendre la percepció de la situació que té la víctima, què sent i com viu la situació respecte al grup i al centre. Si se sent amenaçada, amb por i viu la situació com una amenaça, la intervenció del centre haurà de realitzar-se com si fóra un assetjament real, ja que així ho sent la possible víctima.

Alguns indicadors o senyals d'alerta, entre altres, podrien ser:

- Es produeix una situació d'aïllament i soledat.
- Deixa de jugar amb els seus iguals al pati i estan sols/la.
- Comparteixen espais comuns amb els seus iguals: esbarjo, biblioteca, vestuaris, cafeteria, etc.
- Cerca sempre la companyia dels adults.
- Major aïllament i menor comunicació.
- No és triat/da per a jugar.
- No és triat/da per a treballar.
- No és acceptat/da quan es formen els grups a classe.
- La seua conducta s'ha vist alterada últimament. De sobte hi ha un canvi radical de conducta, el/la xiquet/a mostra agressivitat, major sensibilitat, nerviosisme, tristesa, s'amaga, fuig o s'escapa, etc.
- Decaigut/da, manifesta negativitat de si mateix.
- Presenta mutisme selectiu.
- Pèrdua d'interés per coses que li agradaven abans.
- Comportaments més rituals i obsessius com ara augment d'estereotípies, tics nerviosos, preguntes repetitives, temors o preocupacions.
- Es mostra hipersensible davant xicotets incidents i reacciona de manera exagerada.
- Augment de conductes desafidores, rabietes, obsessions.
- Manifesta danys orgànics i somàtics.
- Problemes de somni.
- Maldecaps o d'estómac.
- Rebuig al centre educatiu, es resisteix i es nega a assistir. Es nega a eixir al pati, anar al col·legi, eixir al carrer.
- Ha baixat el seu rendiment escolar, es mostra apàtic/a.
- Dificultats d'atenció distraccions i oblits freqüents.
- Perd o li desapareixen objectes personals de manera contínua, com a llibres, roba o motxilla.
- Negar-se a separar-se de les seues pertinences.
- S'excusa en la discapacitat el rebuig o exclusió, responsabilitzant-li de la seua pròpia situació.
- Diversa simptomatologia física i de salut: Dificultats en el control d'esfínters, taquicàrdies, crisis d'ansietat...

RECORDA!

- ✓ Ampliar la mirada en les situacions d'assetjament per discapacitat.
- ✓ Les alteracions que no es veuen són les més susceptibles de patir assetjament. Les de comunicació, aprenentatge, autoestima, apatia, dificultats en presa de decisions, rigidesa, impulsivitat i desinhibició.
- ✓ Les persones amb discapacitat es perceben amb menor capacitat per a denunciar i informar de l'abús.
- ✓ A tindre en compte: error bàsic d'atribució, *mat crime* i context de la víctima.
- ✓ De les nostres actituds inicials dependrà l'èxit de tota la intervenció.
- ✓ Cal atendre la percepció de la víctima.
- ✓ Indicadors d'alerta: aïllament i soledat, cerca dels adults, menor comunicació, no ser triat/da, mostrar canvis radicals de conducta, està decaigut/da, mostra mutisme, problemes de somni, maldecaps o estómac, rebutja el centre educatiu,...

5.2 PRIMERES ACTUACIONS

Les actuacions han de ser ràpides i eficaces pensant sempre en l'alumne/a, per a evitar un empitjorament de les seues circumstàncies o problemes del seu desenvolupament futur.

Constitució de l'equip d'Intervenció

La persona responsable del procés serà en tot moment el director o directora del centre educatiu, tal com consta en l'ordre 62/2014, i l'equip d'intervenció que ha de constituir-se. Aquest equip d'intervenció davant un assetjament amb discapacitat, podrà comptar amb altres professionals que puguen ajudar a millorar la comunicació amb l'alumnat i a resoldre la situació. Aquests/es professionals podran ser personal especialitzat de suport docent i no docent i en els casos que es requerisca personal especialitzat extern.

Totes les actuacions a realitzar formaran part del Pla d'intervenció i hauran de registrar-se en les actes i informes realitzats per l'equip d'intervenció. El procediment està disponible en la web de recursos per a la igualtat i la convivència REICO. [“Diagrames de flux dels protocols d'igualtat i convivència”](#).

En la situació que en el centre s'estiga realitzant un pla d'actuació personalitzat (PAP), per a l'alumne o l'alumna, s'incorporaren en ell tots els acords i pautes d'actuació d'aquest procediment.

Totes les actuacions quedaran recollides en l'*Informe de l'equip d'intervenció*, disponible en el diagrama de flux en la web.

Tots els documents que continguen informació de menors i entrevistes a famílies són informació interna i confidencial.

Anàlisi de la informació

La informació i documentació que es manege en el procediment és totalment confidencial.

Dit l'anterior, i sense perjudici de l'indicat a aquest efecte en l'ordre 62/2014 i el decret 39/2008, els passos a realitzar seran els següents:

1. Analitzar la situació, recollint la informació dels indicadors observats en la detecció respecte al centre i al grup de l'alumne/a.
2. Indagar en el context familiar per a fer una valoració al costat de la família per a confirmar o descartar que determinades situacions són fets puntuals o fets que també es manifesten en el seu entorn més pròxim.

3. Comptar amb les ajudes del personal de suport a la inclusió per a dur a terme l'anàlisi de la situació i la recollida d'informació.
4. Analitzar la conducta/ fet que desperta l'alarma.
5. En la situació que es considere necessària, contactar amb les associacions externes especialitzades.

Durant tota l'aplicació del protocol es tindrà en compte tot l'entorn de la persona, tant del centre educatiu, com a familiar i també les aportacions de les entitats de referència especialitzades en el suport a persones amb discapacitat. Cal tindre un coneixement molt específic del desenvolupament psicològic, maduratiu i conductual de les persones amb determinades discapacitats per a entendre un patró de comportament com a normal o com a atípic.

Per a confirmar, investigar, detectar i previndre situacions d'assetjament que poden donar-se en els centres educatius, recollir informació i analitzar les relacions interpersonals i les interaccions que es produeixen en els grups d'alumnat, podem ajudar-nos de:

Qüestionari A. Del Barri, Hernández i Vandermulen. 2017⁶. Recapta informació dels 13 tipus diferents de maltractament. Preguntes en relació amb els efectes i conseqüències del maltractament, les estratègies d'afrontament i la percepció de solucions possibles. També recull informació sobre el clima del centre, l'amistat en classe i el clima general de l'aula. El qüestionari és anònim però hi ha una pregunta sobre nominació de víctimes de manera que facilita la identificació de les mateixes. Adaptat a l'ús per a alumnat TEA, amb cura en la formulació de les preguntes, de manera que anaren directes i concretes, simplificant al màxim la construcció de les frases i el vocabulari, sense perífrasi ni abstraccions, per a assegurar l'adequada comprensió.

Socioescola. Programa de detecció que permet obtindre informació precisa sobre l'estructura relacional dels grups d'alumnat del centre, així com la detecció de situacions conflictives i dinàmiques socials negatives que es produeixen entre l'alumnat (assetjament, aïllament, lideratges negatius) que permet l'aplicació primerenca d'una sèrie de pautes per a la seua prevenció i tractament.

TEST CESC. Conducta i Experiències Socials en Classe -CESC Qüestionari d'avaluació de les relacions entre iguals - Collell, J. i Escudé, C. (2006)

Test BULLS Soci afectiu. Autors: Fuensanta Cerezo Ramírez R (2000) ISBN: 978-84-95180-98-8 Format: Manual + CD. Grup. ALBOR-COHS. Divisió Editorial.

AVE. Assetjament i Violència Escolar I. Piñuel i A. Oñate - De 7 a 18 anys (de 2n de Primària a 2n de Batxillerat). Avaluació de la violència i l'assetjament psicològic i físic en l'entorn escolar mitjançant la valoració dels factors de risc més freqüents i els danys més significatius que habitualment apareixen en els xiquets assetjats.

CYBERBULLYING. (2013) Screening d'Assetjament entre Iguals. (a) Autor: M. Garaigordobil Cyberbullying és un instrument dissenyat per a realitzar un screening ràpid de la presència d'assetjament escolar o violència entre iguals en les seues versions presencial o tradicional (bullying) i tecnològica (cyberbullying).

⁶ Del Barrio, Hernández y Vandermulen (2017). *Acoso escolar y Trastorno del Espectro del Autismo (TEA)* Guía de actuación para profesorado y familias, pp 111-124. Confederación Autismo España. Recuperat de: <http://acosoescolartea.es/doc/GUIA-BULLYING-TAE.pdf> el 06/09/2019

RECORDA!

- ✓ L'equip d'intervenció comptarà amb professionals que puguin ajudar a millorar la comunicació: personal de suport docent i no docent i personal especialitzat extern.
- ✓ En l'aplicació del protocol es tindrà en compte tot l'entorn de la persona, tant centre educatiu, com a familiar i també les aportacions de les entitats de referència especialitzades en el suport a persones amb discapacitat.

5.3 MESURES D'URGÈNCIA

Ser àgils en el disseny d'un pla, que des del principi, treballe i organitze xarxes de suport d'iguals, de professionals i de famílies.

L'equip d'intervenció realitzarà diferents actuacions.

Mesures d'acompanyament, vigilància i supervisió d'espais:

L'equip directiu organitzarà la vigilància en els diferents espais; eixides- entrades, vigilància, l'objectiu és augmentar la supervisió i vigilància del professorat i personal del centre durant els moments de descans; pati, menjador, en el transport. També són espais preferents de vigilància, corredors, banys i vestuaris, entre altres.

Algunes eines a posar en marxa i que poden ajudar-nos a l'observació, comptant amb l'alumnat del centre de major edat, són: Els cercles de suport del [REICO](#). Per a la seua posada en marxa comptarem amb l'alumnat dels equips d'ajuda entre iguals de què dispose el centre (pigmals, TEI, Mediadors, Observadors de la convivència, alumnat ajudant, etc)

Assignació, per part de l'equip d'intervenció, d'un/a tutor/a afectiu, professor/a que apadrina, i acompanya.

L'alumne/a i els seus familiars poden participar en la seua elecció. Aquesta figura hauria de tindre continuïtat en el centre i treballar amb el/la tutor/a o la persona coordinadora.

Amb l'alumnat agressor es prendran les mesures necessàries que impedisquen que la situació continue (allunyament i vigilància en la mesura que siga possible).

Les entrevistes amb les famílies:

Per a la realització de les entrevistes es comptarà amb l'assessorament del professorat d'orientació educativa.

L'equip d'intervenció ha de concretar com i qui farà les entrevistes amb les famílies. La comunicació a les famílies de totes les persones implicades es farà de manera individual, i planificada.

És el primer contacte, on es donen les primeres notícies i s'expliquen les actuacions immediates a realitzar. A totes les famílies se'ls informarà que la prioritat en les actuacions és la protecció a la víctima de qualsevol situació de risc i de quina és la postura del centre respecte als casos d'assetjament i especialment amb persones d'especial vulnerabilitat. Se'ls informarà que es comptarà amb la veu de tots/es els/les menors i que s'actuarà amb el consentiment de l'alumnat. Únicament no es respectarà aquest consentiment, quan es valore que existeix una situació de risc d'algun menor. En aquest cas, s'actuarà d'ofici.

A la família de la víctima se li explicarà que el que està passant no és responsabilitat ni del seu fill/a ni d'ells.

En cas de ciberassetjament, indicarem a la família i posteriorment a l'alumnat, que si és el cas, canvie

contrasenyes i revise les mesures de privacitat. Insistirem en el fet que no faça desaparéixer les proves físiques de què dispose.

Les entrevistes amb les persones implicades:

Amb l'alumnat:

La persona de l'equip designada realitzarà les entrevistes amb l'alumnat víctima, l'alumnat espectador i l'alumnat que ha provocat la situació.

Amb l'alumnat víctima (es farà de manera individual):

Les entrevistes es planificaran i compliran amb les condicions d'accessibilitat tant en la comunicació amb l'alumnat com amb les famílies del [Quadern adaptat amb pictogrames](#), elaborat pel Portal Aragonés de la Comunicació Augmentativa i Alternativa, per a explicar situacions d'assetjament escolar i les seues conseqüències a persones amb dificultats de la comunicació.

Hem d'explicar a l'alumnat agredit totes i cadascuna de les mesures que es prendran per a donar-li seguretat.

Li demanarem que comuniqui a una persona adulta qualsevol insult, ofensa o agressió que reba i oferir-li les ajudes, els mecanismes i les vies perquè ho faça de manera privada.

El missatge ha de ser clar:

“Estem al teu costat i no permetrem que cap company o companya t'assetge, tu no eres el responsable, ni el culpable. Intenta apartar-te de la situació, demana ajuda, parla amb el/la tutor/a o amb qualsevol professor/a, amb algun alumne/a major. Pots vindre ací o a algun despatx. Si reps algun missatge en el mòbil, no contestes, ensenya-li a la teua família o a algun/a professor/a.”

Transmetre aquest missatge, d'una manera senzilla i clara. És el moment de comptar si és necessari amb alguna ajuda especialitzada:

- Buscar un lloc tranquil i sense distractors, apartat de la resta d'alumnat, que siga conegut per a l'alumne/a i evitar així l'estat d'inseguretat i ansietat.
- Explicar-li molt bé per a què parlarem, estructurant l'entrevista en passos o fases per a facilitar la comprensió.
- A l'entrevista ha d'estar una persona que conega el seu nivell de comprensió i que done confiança a l'alumne/a.
- No donar pressa, hem de deixar temps perquè conteste, perquè processe les preguntes. Adapta't al xiquet/a, deixa que ell/ella et guie.
- Les preguntes han de ser senzilles, directes i objectives, sense judicis de valor.
- Si veiem que no ha entés la pregunta, no la reformulem, la tornem a repetir d'igual manera.
- Deixa-li parlar, que conte el que vulga sobre la situació.
- Reforça el llenguatge amb suports gestuals i visuals, accessibles per a la víctima. Podem requerir de llenguatges augmentatius i/o alternatius, etc.

Per a facilitar la comunicació amb alumnat amb discapacitat podem fer ús del document publicat pel CERMI en 2018: [Tracte adequat a l'alumnat amb discapacitat en l'àmbit educatiu](#) i els vídeos:

[Tracte adequat a les Dones i Xiquetes amb discapacitat](#).

PEL DRET A LA PLENA INCLUSIÓ

10 Pautes

per a tractar a les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

1 Jo també sóc persona
Vull ser dutadana, anar de compres, prendre un cafè, anar de viatge...

2 Dirigeix-te a mi quan em vulgues dir alguna cosa
Encara que vaja amb altra persona

3 Tracta'm com un més i parla'm com un adult
Si no sóc un xiquet o xiqueta no em parles de manera infantil

4 Si m'has de donar informació per escrit, que siga clara
Lletres grans, que siguen fàcils d'entendre i amb imatges

5 Parla'm clar i pausadament
Dóna'm temps per a pensar

6 Respecta el meu ritme
Tal vegada em costa més fer les coses

7 Tu pots ajudar-me
Si veus que em costa, pregunta'm et puc ajudar?

8 Si no t'entenc, repeteix-me les coses
Tingues paciència

9 Respecta la meua decisió
Si dic NO és NO i si dic SI és SI

10 Tinc drets i obligacions com tothom

Fundación ONCE

GOBIERNO DE ESPAÑA
Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social
COMUNITAT VALENCIANA
Departament de Sanitat, Consum i Benestar Social

GENERALITAT VALENCIANA | TOTS A UNA VEU

Amb l'alumnat espectador i/o agressor

anonEn les entrevistes amb l'alumnat espectador i amb l'alumnat agressor, es treballarà, segons la situació analitzada amb una d'aquestes estratègies específiques [i que es troben a disposició en el REICO](#). El mètode de no inculpció o el mètode de responsabilitat compartida també conegut com el mètode PIKAS. Són estratègies d'intervenció en situacions d'assetjament, abús o intimidació per part d'un grup d'alumnat sobre un o més iguals.

Es pretén que prenguen consciència del seu comportament i les seues conseqüències, per a crear un compromís individual.

A més, es vol destacar la responsabilitat de cadascun/a dels participants per a aconseguir una solució cessant els actes hostils, trencant la sensació d'impunitat i irresponsabilitat que produeix l'actuació en grup. La màxima és que la solució i eradicació d'una situació d'assetjament està en el mateix grup i tots/es en formem part.

RECORDA!

- ✓ Amb la víctima. Cal explicar TOTES les mesures que es prendran per a donar-li seguretat.
- ✓ Transmetre els missatges de manera clara i senzilla: adapta't a la persona, deixa que ella et guie; deixa-lo parlar, escolta-lo; reforça el teu llenguatge gestual i/o visualment.
- ✓ Utilitza estratègies específiques amb l'alumnat agressor i/o espectador perquè prenga consciència del seu comportament i les seues conseqüències, per a crear un compromís individual.
- ✓ Màxima: la solució i eradicació d'una situació d'assetjament està en el propi grup i tots/as formem part d'ell.

5.4 COMUNICACIÓ

Les Comunicacions a la Comissió de convivència del consell escolar, a la inspecció d'educació i al PREVI es realitzaren tal com està indicat en l'annex I de l'ordre 62/2014.

Davant la situació de sospita d'un presumpte assetjament escolar a un alumne o alumna amb discapacitat, sempre es registrarà en la plataforma del pla PREVI, amb l'opció de notificar. D'aquesta forma intervindrà inspecció educativa per a poder realitzar un seguiment de la situació amb el centre i des de l'administració.

5.5 INTERVENCIÓ

Les actuacions, planificades per l'equip d'intervenció, es desenvoluparan amb l'alumnat víctima, espectador i també amb els/les agressors/es. Treballarem l'assetjament escolar amb les famílies i en actuacions generals de centre.

El treball amb les víctimes amb discapacitat també caldrà planificar-lo i programar-lo, caldrà treballar emocions, sentiments, habilitats i actituds d'afrontament.

Programar un pla en el qual també es vaja ensenyant a les persones amb discapacitat a conèixer-se, perquè així també sàpien reclamar els seus drets i sempre que siga possible siguen capaços de demanar ajuda.

És molt important el treball tècnic dels serveis especialitzats d'orientació educativa i del personal de suport a la inclusió. També es comptarà amb el treball dels/de les assessors/es d'inclusiva, de la UAI del PREVI i del CEFIRE, per acompanyar als centres i al professorat en tot el procés.

Comunicació amb les famílies.

En aquest procés es mantindrà una estreta relació i comunicació amb les famílies de tots/es els/les implicats/des de manera individual.

S'ha de buscar abans de res implicació, sinceritat, informació i confiança i per a això cal mantindre una comunicació fluida, per qualsevol mitjà. Al correu electrònic del centre, al telèfon o el mòdul de famílies d'Ítaca.

L'equip d'intervenció presentarà als/les interlocutors/es per a mantindre aquesta comunicació, que en tot moment ha de ser bidireccional, durant tot el procés.

Es treballaran amb les famílies diferents estratègies per a previndre i reduir el risc d'assetjament en els seus fills/es.

Mesures educatives

Valorem el nivell de gravetat de la situació per les conseqüències que té per a les persones. L'èxit de la intervenció, dependrà íntegrament d'una intervenció múltiple, ràpida i amb un profund component educacional i d'aconseguir compromisos de totes les persones implicades i els seus familiars. Els centres hauran decidit aplicar el mètode de la no inculpació o el Píkas de responsabilitat compartida. D'aquesta forma hauran establert els pactes i compromisos amb totes les persones implicades. Els compromisos i pactes han de ser comprovats setmanalment i amb observació i seguiment de totes les persones que formen l'equip d'intervenció.

Algunes mesures educatives⁷ amb les víctimes amb discapacitat poden ser:

- L'equip d'intervenció dissenyarà el Pla d'actuació personalitzat (PAP) comptant amb la persona assignada com a tutor/a personal de l'alumne/a amb discapacitat.
- Es distribuïran les tasques, responsabilitats i horaris assignats en l'equip d'intervenció i s'incorporaran a aquestes tasques l'alumnat en cas de comptar amb alumnat mediador, observador, ajudants o amb els cercles de suport.

El pla ha de contemplar actuacions que faciliten a l'alumne/a:

- L'assimilació, comprensió de les normes de centre i de l'aula, assegurant la pràctica de les conductes positives que es deriven.
- L'entrenament en la participació de les assemblees de l'aula, per a destacar davant el grup les fortaleeses que té l'alumne/a.
- La pràctica en les fases del procés de resolució de conflictes, practicar alternatives i ajudar-los a interpretar la conducta dels altres, així com a reconèixer i expressar el que volen i necessiten.
- La pràctica i aplicació d'estratègies d'afrontament; com aprendre a ignorar, entrenar en estratègies per a evitar l'enfrontament i l'assertivitat.
- Ha de permetre treballar mesures de control d'estrès.
- Ha d'assegurar la pràctica d'experiències positives de relació amb companys i companyes, estenent pràctiques com la tutoria entre iguals, alumnat ajudant, observatori de la convivència, cibertutories i mediació escolar.

⁷ Orde 20/2019. Organització de la resposta educativa per a la inclusió de l'alumnat en els centres docents sostinguts amb fons públics del sistema educatiu valencià.

Donada la vulnerabilitat del col·lectiu de persones amb discapacitat, en totes les situacions han de ser posades en marxa, urgentment, mesures educatives amb espectadors i assetjadors. En totes les mesures cal implicar al propi alumnat com a part de la solució del problema. Cal evitar sempre posar en el centre de la diana a l'alumne/a amb discapacitat, per tant treballarem els compromisos individuals de l'alumnat espectador i agressor.

Algunes d'aquestes **mesures educatives amb espectadors/as i agressors/as** poden ser:

- Una reflexió individual o conjunta per aconseguir compromisos personals a complir en un temps i en un lloc determinats. Fonamentalment en moments clau com el pati, l'aula, les eixides o entrades.
- Pla personalitzat específic que treballa l'autoconcepte, l'autocontrol, el maneig de l'estrés, l'automotivació, l'autoestima, habilitats socials, l'empatia, la resolució pacífica i dialogada dels conflictes, etc.
- Seguiments individuals i personalitzats amb els/les assetjadors/es, segons el mètode específic d'intervenció triat: *El mètode de cap culpa o de responsabilitat compartida*.
- Acompanyament d'un/a tutor/a personal, una tutoria emocional per part del professorat.
- Aplicació del decret família-tutor/a, amb les famílies i el mateix alumnat.
- Treballs compartits sobre situacions similars viscudes per altres persones i les conseqüències que es deriven. En aquests casos es pot proposar una exposició pública del treball al grup d'alumnat.
- Treballs a la comunitat.
- Participació en un projecte d'aprenentatge servei.
- Elaboració d'un mural, manifest o una altra manifestació artística i cultural que ens recorde a tots i totes el rebuig a les situacions d'assetjament.

Si la situació ha comportat una agressió greu física, psicològica, sexual, virtual o d'una altra índole s'aplicaran les mesures disciplinàries que corresponguen, tal com consta en el decret 39/2008, però a més s'assegurarà el treball personalitzat amb assetjadors/es i espectadors/es, que oferisca una eixida a la situació i que evite en tot moment una acció reactiva contra la víctima.

Cal considerar, si una vegada analitzats els fets, estem davant un delictes. És de vital importància conscienciar-se de la situació de vulnerabilitat real en la qual es troba el col·lectiu amb discapacitat. Els serveis socials reconeixen que, davant l'assetjament a la discapacitat, a vegades només es veu la punta de l'iceberg, i insisteixen en la importància d'actuacions de prevenció i en el seu cas, de planificar la intervenció adequada, que no pot deixar al marge les xarxes socials i l'entorn i context virtual.

Si estem davant una situació que poguera ser constitutiva de delictes, es duria a terme la denúncia com a part de la intervenció. Si és en relació a possibles agressors/es menors, es realitzarà la derivació a Fiscalia de Menors emplenant [l'ANNEX VII](#) tal com s'indica en el diagrama de flux del protocol d'Assetjament i Ciberassetjament.

A partir de la intervenció realitzada, es planificaran actuacions específiques en el pla d'acció tutorial dirigit al grup classe de l'alumne/a amb discapacitat.

També es podrà planificar una campanya dirigida al centre sobre assetjament escolar i ciberassetjament, que ens ajude a evitar aquestes situacions.

RECORDA!

- ✓ S'ha d'ensenyar a les persones amb discapacitat a conèixer-se, reclamar els seus drets i demanar ajuda.
- ✓ **Amb les famílies** cal mantindre una comunicació fluida i bidireccional durant tot el procés. Es treballaran estratègies per a previndre i reduir el risc d'assetjament dels seus fills/es.
- ✓ Valorar el nivell de gravetat de la situació.
- ✓ Dissenyar el pla d'actuació individualitzat **amb les víctimes**. Es distribuïran tasques, responsabilitats i horaris, incorporant alumnat mediador, observador, ajudant i/o cercles de suport.
- ✓ Facilitar a la víctima: assimilació de conductes positives, entrenament en la participació, pràctica en la resolució de conflictes, pràctica en estratègies d'afrontament, control d'estrés, pràctica d'experiències positives com a tutoria entre iguals, alumnat ajudant, observatori de la convivència, cibertutories i mediació escolar.
- ✓ **Amb espectadors/es i agressors/es**: fer reflexió individual o conjunta per a aconseguir compromisos, pla personalitzat específic, seguiments, acompanyament amb tutoria emocional, aplicació del decret família-tutor/a, treballs compartits, treballs a la comunitat, projectes d'aprenentatge-servei i manifestacions artístiques i culturals.

5.6 SEGUIMENT I TANCAMENT

L'equip d'intervenció durà a terme un seguiment setmanal, que s'anirà espaïant en el temps, fins que la situació estiga totalment normalitzada.

El seguiment es realitzarà amb la víctima, amb la seua família, també amb assetjadors/es i espectadors/es, per a assegurar que aquesta situació no s'estén a la resta.

El pla d'intervenció ha de garantir que tots/es els/les implicats/des en el procés, compleixen els seus compromisos. És una oportunitat per a aprendre a ser capaç d'ajudar a qualsevol company/a, especialment al més vulnerable com és el cas dels seus companys/es amb diversitat funcional. Es considerarà tancat quan deixi d'existir percepció d'assetjament per part de la víctima.

Per a realitzar el seguiment i tancament de la situació d'assetjament, es pot utilitzar http://www.ceice.gva.es/documents/162793785/165315916/180209_FITXA+D'AVALUACIÓ_GENERAL.pdf/7abc0ada-be8f-4d25-ba06-47f4270ceac7, disponible en [la web de recursos per a la igualtat i la convivència REICO](#).

[La direcció del centre completarà l'informe de la direcció](#), que confirma que la situació d'assetjament ha finalitzat i comunicarà el tancament de la incidència en el registre del PREVI en la plataforma Ítaca. Tots els documents que continguin informació de menors i entrevistes a famílies són informació interna i confidencial.

6. REFERÈNCIES LEGISLATIVES, BIBLIOGRÀFIQUES I WEBGRAFIA

Marc legislatiu.

Reial decret legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seua inclusió social.

Llei 11/2003, de 10 d'abril, de la Generalitat, sobre l'Estatut de les Persones amb Discapacitat. [2003/4345]

Llei 9/2018, de 24 d'abril, de la Generalitat, de modificació de la Llei 11/2003, de 10 d'abril, de la Generalitat, sobre l'estatut de les persones amb discapacitat.

Llei 26/2018, de 21 de desembre, de la Generalitat, de drets i garanties de la Infància i l'adolescència.

Decret 104/2018, de 27 de juliol, del Consell, pel qual es desenvolupen els principis d'equitat i d'inclusió en el sistema educatiu valencià.

Decret 39/2008, de 4 d'abril, del Consell, sobre la convivència en els centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics i sobre els drets i deures de l'alumnat, pares, mares, tutors o tutores, professorat i personal d'administració i serveis.

Ordre 62/2014, de 28 de juliol, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, per la qual s'actualitza la normativa que regula l'elaboració dels plans de convivència en els centres educatius de la Comunitat Valenciana i s'estableixen els protocols d'actuació i intervenció davant supòsits de violència escolar.

Ordre 3/2017, de 6 de febrer, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es constitueixen les unitats d'atenció i intervenció del Pla de prevenció de la violència i promoció de la convivència (PREVI) i s'estableix el procediment per al seu funcionament.

Ordre 20/2019, de 30 d'abril, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es regula l'organització de la resposta educativa per a la inclusió de l'alumnat en els centres docents sostinguts amb fons públics del sistema educatiu valencià.

Referències bibliogràfiques.

Convención sobre los derechos de las personas con discapacidad. 13 diciembre 2006. Asamblea de las Naciones Unidas. <https://www.boe.es/boe/dias/2008/04/21/pdfs/A20648-20659.pdf> Recuperat el 3/09/2019

Niñas y niños con discapacidad. Informe sobre el estado mundial de la Infancia. UNICEF. Mayo 2013 https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/EMI_2013.pdf Recuperat el 5/09/2019

Behind the numbers: Ending school violence and bullying Informe de la UNESCO sobre l'evolució de la violència i l'assetjament escolar fet públic hui a Londres en el Fòrum Mundial d'Educació 2019 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483> Recuperat el 4/09/2019

Guía para el profesorado del uso responsable y seguro de las TIC en alumnado con trastorno del espectro del autismo. Confederación Autismo España. Año 2019. http://www.autismo.org.es/sites/default/files/tea_guía_alumnado.pdf Recuperat el 4/09/2019

Del Barrio, Hernández i Vandermulen (2017). *Acoso escolar y Trastorno del Espectro del Autismo (TEA) Guía de actuación para profesorado y familias*. Confederación Autismo España. <http://acosoescolartea.es/doc/GUIA-BULLYING-TAE.pdf> Recuperat el 06/09/2019

Trato adecuado a las personas con discapacidad en el ámbito educativo. CERMI Comunitat Valenciana. 2018. http://www.cermicv.es/Archivos/Documento/20190226_Protocolo_Atenci%C3%B3n_Alumnado_Discapacidad.pdf Recuperat el 4/09/2019

Protección de niños y jóvenes con autismo contra la violencia y el abuso. Guía publicada por Autismo Burgos. Iniciativa europea SPEAK UP, un programa de prevención y empoderamiento para niños y niñas con autismo como víctimas de abusos o autores no intencionados. <https://app.box.com/s/8y13tv0homwitd42zrnyz4vfs1pghytu> Recuperat el 4/09/2019

Olweus, D. *Acoso escolar, "bullying", en las escuelas: hechos e intervenciones*. Centro de investigación para la Promoción de la Salud, Universidad de Bergen, Noruega.(2006)

Maite Garaigordobil Landazabal, M. Oñederra, J.A. *Estudios epidemiológicos sobre la incidencia del acoso escolar e implicaciones educativas*. *Informaciones psicológicas*, Nº 94, 2008, págs. 14-35.

Del Barrio, C. i van der Meulen, K. (2016). *Maltrato por abuso de poder entre iguales en el alumnado con discapacidad*. *Pensamiento Psicológico*, 14(1), 103-118. (2016) https://www.researchgate.net/publication/299812784_Del_Barrio_C_y_van_der_Meulen_K Recuperat el 4/09/2019

G., Muñoz, Y., Simón, C. i Sandoval, M. (trad) (2015) *Guía para la educación inclusiva*. Vol. 30(2), pp. 499-511. FUHEM Educación y OEI. Madrid.

Luengo, J.A. i Domínguez, I. M. (2015). *Discapacidad, Infancia y Acoso*. En J.M. Fernández y M.A. Carmona (Dir.) *Discapacidad e Infancia*. Madrid. Consejo General del Poder Judicial de España.

Booth, T., i Ainscow, M. (aut) Echeíta, Monjas, M. I., Martín-Antón, L.J., García-Bacete, F.J. i Sanchiz, M.L. (2014) *Rechazo y victimización al alumnado con necesidad de apoyo educativo en primero de primaria*. *Anales de psicología*

Landinez, Melany. *Acoso y maltrato en el autismo*. Universidad de Jaén. *Revista Internacional de Apoyo a la Inclusión, Logopedia, Sociedad y Multiculturalidad*. Volumen 3, Número 1, Enero 2017, ISSN: 2387-0907, Dep. Legal: J-67-2015 <http://riai.jimdo.com/> 166

Romero D, Marcos, J.M. *Plan integral contra el acoso escolar, cuaderno adaptado con pictogramas*. Portal Aragonés de la Comunicación Aumentativa y Alternativa (ARASSAC). 2016 http://www.arasaac.org/zona_descargas/materiales/1473/Libro_del_Acoso_Pictogramas_ARASAAC.pdf Recuperat el 4/09/2019

Sanmartín Esplugues. *Discapacidad y acoso escolar: reflexiones*. Master resolución de conflictos en el aula. UCV <https://online.ucv.es/resolucion/acoso-escolar-y-discapacidad-reflexiones-por-jose-sanmartinesplugues/> Recuperat el 4/09/2019

Bullying y Acoso de Estudiantes con Discapacidades: 10 hechos principales que padres, educadores y estudiantes necesitan saber. Pacer's National Bullying Prevention Center. <https://www.pacer.org/publications/bullypdf/BP-18s.pdf> Recuperat el 6/09/2019

Monjas, MI, Martín-Antón, L.J. García Bacete, F.J i Sanchiz, M.L. (2014) Rechazo y victimización al alumnado con necesidad de apoyo educativo en primero de primaria. *Revista Anales de Psicología*.

Alerta y Monitorización del Extremismo Xenóforo y de los Crímenes de Odio Racismo. Xenofobia, Antisemitismo, Islamofobia, Neofascismo y otras manifestaciones de Intolerancia a través de los hechos. Informe Raxen. Movimiento contra la intolerancia. <http://www.informeraxen.es/wp-content/uploads/2018/07/Especial-2017.pdf> Recuperat el 6/09/2019

Cuestionario A. Del Barrio, Hernández i Vandermulen. Acoso escolar y Trastorno del Espectro del Autismo (TEA). Guía de actuación para profesorado y familias. Confederación Autismo España. 2017. http://www.autismo.org.es/sites/default/files/web_guia_bullying_tae_a5.pdf Recuperat el 6/09/2019

Socioescola. Web de recursos igualtat i convivència, REICO. Generalitat Valenciana 2017. <http://www.ceice.gva.es/es/web/convivencia-educacion/reico-deteccio> Recuperat el 6/09/201

Collell, J. y Escudé, C. (2006) Test CESC. Conducta y Experiencias Sociales en Clase _CESC Cuestionario de evaluación de las relaciones entre iguales. Portal del Govern de les Illes Balears. <http://www.xtec.cat/~cescude/BZB%20CESC.htm> Recuperat el 6/09/2019

Fuensanta Cerezo Ramírez. R (2000) Test Bulls. Manual + CD. Grupo. ALBOR-COHS. División Editorial. ISBN: 978-84-95180-98-8

Piñuel, I y Oñate, A. (2007). AVE. Acoso y Violencia Escolar. Editorial TEA Ediciones.

Garaigordobil, M. (2015). Test Cyberbullying. Editorial TEA Ediciones.

Webgrafia.

Web de recursos igualtat i convivència, REICO. Generalitat Valenciana 2017. <http://www.ceice.gva.es/es/web/convivencia-educacion/reico-deteccio>

ANAR Fundación. Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo. <https://www.anar.org/>

Consejería de educación. Aragón. Plan integral contra el acoso escolar. <http://innovacioneducativa.aragon.es>

Ciberconvive. <https://sites.google.com/site/ciberconvive/>

Pantallas amigas. <http://www.pantallasamigas.net/>

